

این فیلم سازِ شاعرِ
نقاشِ عروسکِ ساز
مستند سازِ افسانه‌پردازِ شعبده‌باز
سینمای سرگشی پاراجانف روبرت صافاریان

فهرست

۷	پیش‌گفتار
۱۳	یک زندگی نامه‌ی کوتاه
۱۹	فصل یک. سایه‌های نیاکان فراموش شده‌ی ما
۳۹	فصل دو. رنگ انار
۵۷	فصل سه. افسانه‌ی قلعه‌ی سورام
۶۹	فصل چهار. فیلم‌های مستند: حسرت دنیایی از دست‌رفته
۷۵	فصل پنج. عاشق غریب
۸۷	فصل شش. هنر پاراجانف و هنر قومی
۹۷	مؤخره. پریمی‌تئوسم سینمایی پاراجانف
۱۰۱	پیوست‌ها
۱۰۳	مصاحبه‌ی ران و دروتی هالووی با سرگنی پاراجانف
۱۱۷	وقایع‌نگاری زندگی پاراجانف
۱۲۳	فیلم‌شناسی سرگنی پاراجانف
۱۲۵	منابع مهم درباره‌ی سینمای پاراجانف

پیش‌گفتار

نوشتن درباره‌ی یک فیلم در زمان نخستین نمایش آن، با نوشتن درباره‌ی آن سال‌ها بعد از ساختش، تفاوت بنیادین دارد. پیرامون فیلم‌های مطرح تاریخ سینما، روز به روز و سال به سال، مقاله‌ها و نقدها و کتاب‌ها نوشته می‌شود. به زبان دیگر، گفت‌وگویی فرهنگی حول آن‌ها شکل می‌گیرد و این گفت‌وگو در کشورها و فرهنگ‌های مختلف شکل‌های گوناگونی پیدا می‌کند که ناشی از شرایط دریافت و مواجهه‌ی اهل آن فرهنگ با آن فیلم یا مجموعه‌ی فیلم‌هاست. نوشتن درباره‌ی سایه‌های نیاکان فراموش شده‌ی ما (۱۹۶۵) و رنگ انار (۱۹۶۹) بدون توجه به زمان ساخت فیلم‌ها و ارتباط ناگسستگی آن‌ها با آن‌چه در آن دوره در فرهنگ و سیاست شوروی می‌گذشت، درک ما را از این فیلم‌ها بسیار محدود می‌سازد. و این اتفاقی است که تا حدودی ناگزیر روی می‌دهد. نگاهی به نحوه‌ی رویارویی ما (و نگارنده به عنوان جزئی از این «ما») با این فیلم‌ها، این موضوع را روشن می‌کند. تاریخ‌آشنایی ما با پاراجانف مسلماً بخشی از درک ما از پاراجانف است.

آشنایی ما با پاراجانف با نمایش فیلم رنگ انار در انجمن فرهنگی ایران و شوروی و سپس در کانون فیلم و جاهای دیگر بود؛ در اوایل سال‌های دهه‌ی پنجاه شمسی. من فیلم را نخستین بار در زمانی که دانشجوی سینما بودم در کانون فیلم ایران و چند سال بعد برای بار دوم در سینمای بولینگ عبده دیدم. فیلم مسلماً عامه‌پسند نبود. برقراری رابطه با آن ابداً آسان نبود، حتی برای دانشجویان سینما. پُر بود از اشیاء و لباس‌های بومی که به نظر می‌آمد بدون درک معنای آن‌ها نمی‌شود فهمید فیلم چه می‌گوید. به نظر می‌آمد که برای فهم آن باید با فرهنگ ارمنی آشنا شد، باید معنی نشانه‌ها را در آن فرهنگ فهمید تا بتوان آن را درک کرد. این فیلم عجیب سراسر از قاب‌های ثابت تشکیل شده بود و حرکت آدم‌ها که هیچ دیالوگی با هم نداشتند، شکل پانتومیم و نمایشی داشت. دیگر عاملی که رابطه با فیلم را دشوار می‌کرد، نبود داستان و روایت روشن بود. گفته می‌شد فیلم درباره‌ی زندگی شاعر-